

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI

VOL. 1 ISS: 12 (2024)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

№	MUNDARIJA	
1.	ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИДА ВОСИТАЧИЛИК ФАОЛИЯТИНИ ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ВА ПРОГНОЗЛАШ Матиязова Санобар Ражаббайовна	1
2.	СУҒУРТА БОЗОРИДА ИСТЕЪМОЛЧИЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ Жакбаров Сардор	4
3.	ТАКОФУЛ РИВОЖИНИНГ ТАРИХИЙ ЖИҲАТЛАРИ ВА ТАРҚАЛИШ ГЕОГРАФИЯСИ Абдуллаев Равшан Вахидович, Дадабаев Умиджон Абдусамат ўғли	7
4.	ЎЗБЕКИСТОНДА СУҒУРТА МАҲСУЛУТИНИ СОТИШ КАНАЛЛАРИНИНГ БУГУНГИ ХОЛАТИ Абдимўминова Саодат Тахиржонова	10
5.	ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ СУҒУРТАЛАШДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТАЛАБИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ Нуруллаев Абдулазиз Сирожиддинович	13
6.	O'ZBEKISTONDA SPORT SOHASINI MOLİYALASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY JIHATLARI M.N.Mamatov	16
7.	SUVEREN KREDIT REYTINGNING MAMLUKAT MOLİYASIGA TA'SIRI Tog'ayniyazov Shohzodbek Ural o'g'li	19
8.	VENCHUR FONDLARINI TASHKIL ETISH: JARAYON VA STRATEGIYALAR Talapova Nargiza Baxriddinova	21
9.	ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ БЮДЖЕТ СИЁСАТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ Имомов Хамдилла Хамдамович	24
10.	MILLIY IQTISODIYOTDA MAHALLIY BYUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANISHDA HUDUDLAR IQTISODIY VA INVESTITSION SALOHİYATINING NAZARIY ASOSLARI Yusupov Ruslan	27
11.	LOGISTIKA VA TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINI INTEGRATSIYALASH UCHUN MOLİYAVIY BOSHQARUV STRATEGIYALARI Maxmudov Samariddin Baxriddinovich	31
12.	MDH MINTAQASIDA TRANSPORT SOHASIDAGI HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA EOII TRANSPORT INTEGRATSIYASINING TASHQI OMILLARI VA XAVFLARI Xo'jayev Fazliddin Elmurodovich	35
13.	COMBATTING THE SHADOW ECONOMY AS AN IMPORTANT DIRECTION OF ECONOMIC POLICY FOR AN INCLUSIVE DEMOCRATIC SOCIETY (EXPERIENCE OF CENTRAL ASIAN COUNTRIES AS AN EXPAMPLE) Norbaev Tura, Abduraufov Jaloliddin	37
14.	EVROOSIYO IQTISODIY HAMJAMIYATI BILAN IQTISODIY HAMKORLIK MUNOSABATLARINI TASHKIL ETISH TAMOIYILLARI Hamdamova Nilufar Hamdullo qizi	42

MILLIY IQTISODIYOTDA MAHALLIY BYUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANISHDA HUDUDLAR IQTISODIY VA INVESTITSION SALOHİYATINING NAZARIY ASOSLARI

Yusupov Ruslan

"Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti" mustaqil izlanuvchisi
email: rb.yusupov@tsue.uz

ARTICLE INFORMATION	ABSTRACT
Volume: 1 Issue: 12 DOI: https://doi.org/10.55439/INS/vol1_iss12/229	Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirish milliy iqtisodiyotda hududlarning iqtisodiy va investitsiya salohiyatini shakllantirishda o'z dolzarbliligini oshirmoqda. Mahalliy byudjetlar asosiy davlat xizmatlarini, infratuzilmani rivojlantirishni va mintaqaviy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan hukumat islohatlarini moliyaviy ta'minotida asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishning hududlarning iqtisodiy va investitsiya salohiyatiga ta'sirini baholashga qaratilgan. Ushbu munosabatlarni o'rganish orqali tadqiqot daromad mexanizmlarini optimallashtirish, hududlar o'rtasidagi nomutanosibliklarni bartaraf etish va butun mamlakat bo'ylab muvozanatli iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish bo'yicha tushunchalar berishga intiladi. <i>Mahalliy byudjet daromadlari, iqtisodiy salohiyat, investitsion amaliyotlar, mintaqaviy rivojlanish, davlat moliyasi, daromadlarni mobilizatsiya qilish, fiskal markazlashtirish, byudjet samaradorligi, mintaqaviy iqtisodiy ko'rsatkichlar.</i>
KEYWORDS	

Kirish (Введение/Introduction)

Hududlarning iqtisodiy va investitsion salohiyati milliy iqtisodiyot doirasida mahalliy byudjetlar daromadlarini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu munosabatlar mintaqaviy iqtisodiy faoliyat, fiskal markazlashtirish va mahalliy moliyaviy mustaqillik kabi omillar bilan shakllanadi. Hududlarning mustaqil ravishda daromad olish qobiliyati ularning moliyaviy mustaqilligi va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida tobora ortib bormoqda.

Mintaqadagi iqtisodiy faoliyat, masalan, xizmat ko'rsatish sohasining o'sishi mahalliy hukumatning soliq qobiliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish kabi boshqa tarmoqlar esa bir xil samaraga ega bo'lmazligi mumkin [1,2,3]. Turli xil iqtisodiy faoliyat turlarida bandlik tarkibi soliq tushumlariga ta'sir qiladi, bunda ayrim tarmoqlar mintaqaviy byudjet daromadlariga ko'proq hissa qo'shadi [4,5,6]. Fiskal markazlashtirish hokimiyatlarga o'z daromadlari va yordamini boshqarish imkonini beradi, malaka mustaqilligi va xodimlarini ishlab chiqarishni boshqarish [7,8,9].

Mahalliy daromadlari yuqori bo'lgan hududlar ko'proq moliyaviy mustaqillikka ega bo'lib, markaziy hukumat transferlariga bo'lgan ishonchini kamaytiradi [10,11,12]. Hududiy hamjamiyatlarning moliyaviy imkoniyatlari ularning mahalliy xarajatlar ehtiyojlarini qondirish uchun etarli miqdorda byudjet daromadlarini shakllantirish, shu orqali ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash qobiliyati bilan bog'liq [13,14,15]. Mahalliy hukumatlar ko'pincha hukumatlararo transferlarga qaramlik va mahalliy daromad manbalarining cheklanganligi sababli moliyaviy mustaqillikka erishishda qiyinchiliklarga duch keladi [16,17,18]. Mahalliy soliq tizimlarini mustahkamlash va fiskal boshqaruvi takomillashtirish munitsipalitetlarning moliyaviy xavfsizligi va barqarorligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega [19,20,21].

Adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Mahalliy byudjetlar daromadlarini shakllantirishda hududlarning iqtisodiy va investitsiya salohiyatining nazariy asoslari moliyaviy menejment, soliq salohiyati va investitsiya strategiyalarining o'zaro ta'sirini o'z ichiga olgan ko'p qirrali. Bu asoslar barqaror hududlarni rivojlantirish va mahalliy byudjetlar daromadlarini oshirishda muhim

ahamiyatga ega. Ko'plab horilik olimlar tomonidan ushbu sohada ilmiy asoslarning nazariy jihatlarini o'rganilgan.

Olga N. Soboleva va boshqalarga ko'ra "barqaror rivojlanish uchun mintaqaning moliyaviy va investitsiya salohiyatini samarali boshqarish muhim ahamiyatga ega. Bu ushbu potentsiallarni boshqarish uchun kontseptual asoslarni ishlab chiqishni, ular mintaqaning iqtisodiy barqarorligi va o'sishiga hissa qo'shishini ta'minlaydi" [22].

U Vatamanyuk-Zelinska va boshqalarning fikricha "mahalliy byudjetlarning moliyaviy bazasi mintaqaviy barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan moliyaviy resurslarni samarali boshqarishni talab qiluvchi muhim tarkibiy qism hisoblanadi" [23].

Iryna Lomachynskanin va boshqalarga ko'ra "hududning soliq salohiyati mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishning muhim elementidir. Bu biznesni rivojlantirish va investitsiyalar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida soliq tuzilmalarini optimallashtirish, soliqqa tortish bazasini kengaytirish va soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirishni o'z ichiga oladi" [24].

Anatoliy Vdovichen va boshqalarga ko'ra "fiskal markazlashtirish mahalliy hokimiyatlarning moliyaviy imkoniyatlarini oshirishda muhim rol o'ynaydi, ularga o'z resurslarini yanada samarali boshqarish va fiskal avtonomiyalarni oshirish imkonini beradi" [25]. G., V., Dvas va boshqalarga ko'ra Hududning investitsion jozibadorligini oshirish davlat boshqaruvi uchun ustuvor vazifa bo'lib, investitsion salohiyatni oshirish va xatarlarni kamaytirish strategiyalarini talab qiladi. Bunga soliqni tartibga solish va davlat-xususiy sheriklik kabi vositalardan foydalanish kiradi [26].

Vatamanyuk-Zelinska, U. Z va boshqalarga ko'ra "mintaqaning iqtisodiy salohiyatidan mahalliy byudjet daromadlarini infratuzilmaga strategik investitsiyalar va biznes imkoniyatlari, xususan, harbiy amaliyotlar kabi tashqi omillar ta'sir ko'rsatadigan hududlarda ko'paytirish uchun foydalanish mumkin" [27]. Tetiana Kanev va boshqalarning fikricha "hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashda mahalliy byudjetlar muhim ahamiyatga ega. Ular taqsimlovchi va tartibga solish funksiyalarini bajaradilar, bu esa davlat xizmatlari va

infratuzilmasini qo'llab-quvvatlash uchun etarli moliyaviy resurslarni talab qiladi" [28].

Tahlil va natijalar (Анализ и результаты. Analysis and results)

Ma'lumki, davlat byudjeti iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. Chunki Rossiyalik bir qator iqtisodchilarning fikricha, uning moddiy negizini milliy iqtisodiyotda yaratiladigan milliy daromad tashkil qilib, K.S. Syusora milliy va hududiy iqtisodiyotning tarmoq tuzilmasi kesimidagi rivojlanishi davlat byudjeti daromadlari tarkibi va tuzilmasiga asosiy ta'sir etuvchi omil hisoblanadi.

Buni professor G.B. Polyak ham tasdiqlab, siyosiy nuqtayi nazardan davlat byudjetiga davlatning siyosiy hokimiyati uchun iqtisodiyot va ijtimoiy sohaga ta'sir qilish maqsadida jamlanadigan moliyaviy resurslari hisoblanib, ushbu fond daromadlari milliy va hudud iqtisodiyotining rivojlanish kesimida shakllanishi e'tirof etiladi.

Ushbu fikrlarga asoslanib va mantiqning oddiy qoidasiga amal qilgan holda ta'kidlash mumkinki, byudjet tizimi byudjetlari daromadlari davlat va mahalliy hokimiyat organlarining asosiy moliyaviy resurslarini o'zida ifodalab, Strategik kontekstdagi investitsion siyosat natijasidagi tarmoqlarning rivojlanishi ushbu daromadlarning tarkibiy tuzilmasiga ta'sir etadi.

Ma'lumki, soliq bazasining tarmoqlar kesimidagi taqsimlanishi va har bir tarmoqlar kesimidagi selektiv soliq siyosati mexanizmiga asoslangan holda davlat byudjeti daromadlarining shakllanishini quyidagicha turkumlash mumkin:

1. Sanoat tarmog'ida faoliyat yurituvchi tadbirkorlik subyektlari va sanoatda band bo'lgan uy xo'jaliklari tomonidan to'lanadigan soliqlar va yig'imlar.

2. Qishloq xo'jaligi tarmog'ida faoliyat yurituvchi tadbirkorlik subyektlari va tarmoqda band bo'lgan uy xo'jaliklari tomonidan to'lanadigan soliqlar va yig'imlar.

1. Xizmatlar sohasida faoliyat yurituvchi tadbirkorlik subyektlari va xizmatlar sohasida band bo'lgan uy xo'jaliklari tomonidan to'lanadigan soliqlar va yig'imlar.

Demak, har bir hudud iqtisodiyotining rivojlanishini tarmoq xususiyati daromaddan, aylanmadan va mulkiy qiymatliklardan olinadigan soliqlarning tarmoqlar kesimidagi tushumiga ta'sir etadi.

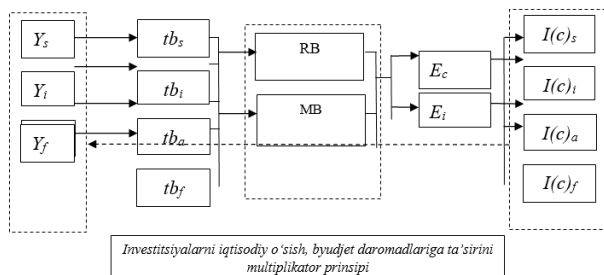
Birinchidan, hududlar kesimida tarmoqlarning rivojlanishi bir biridan farq qiladi va assimetrik tafovut mavjud. Masalan, Navoiy viloyatida yirik sanoat korxonalarining mavjudligi ushbu tarmoq korxonalari tomonidan mahalliy byudjetlarga to'lanadigan soliqlarning yuqori ulushini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, ijtimoiy xizmatlarga hududlar kesimida ehtiyojlarning taqsimlanishidagi tafovut mahalliy byudjetlar uchun xarajat majburiyatlarini qiyamatidagi assimetrik tafovutni keltirib chiqaradi. Masalan, namangan viloyatida ijtimoiy xizmatlarga bo'lgan yuqori ehtiyoj, mahalliy byudjetlar xarajatlari tarkibidagi ijtimoiy soha xarajatlarning yuqori ko'lamini va pirovard natijada daromadlarni shakllantirishda nisbatan yuqori moliyaviy yukni ta'minlaydi.

Mavjud iqtisodiy salohiyati va undan samarali foydalanish, tarmoqlarni muvozanatli strategik iqtisodiy o'sish sur'ati avvalo, samarali investitsion siyosatga bog'liqdir. Chunki mamlakat va hududlar kesimidagi samarali investitsion siyosat texnologik rivojlanish va yuqori qo'shilgan qiymat zanjiriga asoslangan innovatsion rivojlanishning negizimni tashkil qilib, bu o'z navbatida o'rta muddatli strategik kontekstda YAIM yoki YAHMning o'sishini ta'minlaydi. Tarmoqlar kesimidagi yalpi qo'shilgan qiymatning barqaror o'sishi soliq bazasining kengayishi hisobiga byudjetga daromadlarni barqaror markazlashtirish uchun asosni yaratib beradi.

$$\sum_{i=b}^n Y_b \cdot t_b \equiv \sum_{i=1}^n R_{b(i)} \equiv \sum_{i=1}^n E_{b(i)} \equiv \sum_{i=b}^n I(c)_b \quad (1.1)$$

Byudjet tizimi byudjetlarining daromadlari milliy iqtisodiyot, hududlar iqtisodiyoti tarmoq tarkibidagi yaratiladigan yalpi qo'shilgan qiymatga bog'liq. Xususan, xizmatlar sohasidagi yalpi qo'shilgan qiymat (Y_b) natijasida shakllanadigan soliq bazasiga nisbatan mavjud soliqlar

1-rasm. Byudjet tizimi daromadlarini byudjetlarining hududiy iqtisodiyot, investitsion faoliyat bilan o'zaro bog'liqligining mantiqiy-tuzilmaviy chizmasi¹.

bo'yicha belgilangan soliq stavkalari asosida (t_b) byudjet tizimi byudjetlariga daromadlar (R_b) sifatida markazlashtiriladi. Bu yerda, byudjet tizimi byudjetlarining daromadlarini shakllanishini hududlar iqtisodiy rivojlanishi investitsion faoliyat orqali qo'llab quvvatlash mantiqiy bog'liqligini ko'rish mumkin.

Shuningdek, byudjet tizimi byudjetlarining daromadlari esa byudjet xarajatlarning (E_b) to'liq va o'z vaqtida moliyalashtirish funksiyasini bajarib, ushbu xarajatlarni quyidagi 1.5-rasmda ifodalangandek, iqtisodiy mazmuni joriy xarajatlar (E_c) va kapital xarajatlarga (E_i) turkumlash mumkin.

Xususan, joriy xarajatlar asosan iqtisodiy tasnif bo'yicha 1, 2 va 4 guruh xarajatlarni o'zida mujassamlashtirib, mamlakat milliy iqtisodiyotidagi istemolni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab quvvatlash byudjet instrumentlarini o'zida mujassamlashtiradi. Bunda byudjet tashkilotlarining ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlari, 4-guruh "Boshqa xarajatlar" vositasida davlat ehtiyojlari uchun tovarlar va xizmatlarni harid qilish orqali iqtisodiyotdagi istemol xarajatlari uchun moddiy-moliyaviy asos yaratiladi.

Byudjet tizimi byudjetlari xarajatlarning muhim yo'nalishlaridan biri kapital xarajatlari hisoblanadi. Ushbu xarajatlar markazlashtirilgan investitsiyalarni o'zida mujassamlashtirib, hudud iqtisodiyotini rivojlantirish dasturlarini mahalliy byudjetlardan moliyalashtirish manbai hisoblanadi.

Byudjet tizimi byudjetlarining iqtisodiyot va markazlashtirilgan investitsiyalarni moliyalashtirish xarajatlari (E_i) qabul qilinadigan davlat va xududiy investitsion dasturlarga muvofiq milliy va xududiy iqtisodiyot tarmoqlari ya'ni xizmatlar sohasi ($I(c)_s$), sanoat ($I(c)_i$), qishloq xo'jaligi ($I(c)_a$) va boshqa tarmoq hamda sohalar ($I(c)_f$) kesimidagi asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirish orqali strategik kontekstda iqtisodiy o'sishning moddiy-moliyaviy asosini yaratishga xizmat qiladi.

Demak, YAIM (YAHM) mahalliy byudjetlar potensial daromadlarini shakllantirishning moliyaviy manbai tashkil qiladi. Shuningdek, mahalliy byudjetlarda shakllantiriladigan davlat moliyaviy resurslari hisobiga amalga oshiriladigan iqtisodiyot va markazlashtirilgan investitsiyalar shaklidagi xarajatlar strategik kontekstda iqtisodiy o'sishni ta'minlab, byudjet daromadlarining iqtisodiy o'sishga ta'sirini multiplikativ samarasini ta'minlaydi.

Umuman, yuqoridagi fikrlarimizni umumlashtirib ta'kidlash mumkinki, hududlar iqtisodiyoti rivojlanishida mahalliy byudjetlar roliga ko'ra shakllangan daromadlar hisobiga moliyalashtiriladigan xarajatlarni ikki asosiy turkumga ajratish lozim:

1. Xududlar iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi bilvosita xarajatlar. Xususan, bunday mahalliy byudjetlar daromadlari hisobiga moliyalashtiriladigan xarajatlarga ijtimoiy soha va aholini ijtimoiy qo'llab quvvatlash xarajatlarni kiritishimiz mumkin. Ushbu xarajatlar tarkibidagi ijtimoiy sohadagi byudjet muassalari ish haqi xarajatlari asosiy salmoqni tashkil qilib, bunday xarajatlar aholi daromadlarini ortishiga ta'sir etish vositasida hududdagi istemolni rag'batlantirish xususiyatiga ega.

Hududlar iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi bilvosita xarajatlar. Ushbu xarajatlarga iqtisodiyot va markazlashtirilgan investitsiyalarni moliyalashtirish xarajatlar yaqqol misol bo'la oladi. Ushbu xarajatlar hudud iqtisodiyoti rivojlanish nisbatlariga to'g'ridan to'g'ri ta'sir qiladi.

1.1-jadval

Hududlar	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023-yilda 2017-yilga nisbatan o'sish, %da
O'zbekiston Respublikasi	9802,1	12945,7	15863,8	17688,5	21149,2	25151,9	29291,4	298,8
QQR	5932,1	8417,4	10380	11335,4	13264,7	15348,1	16545,8	278,9
Andijon	6612,8	8889,4	10842,1	12036	13454	17179,6	20313,6	307,2
Buxoro	9257,9	11605	14645	16189,2	19546,4	23140,6	26262,9	283,7
Jizzax	7373	9498,5	11743,8	13207,6	16309,9	18873,2	22342,1	303,0
Qashqadaryo	6925,3	8312,3	9924,9	10687	12622	14423,2	16585,1	239,5
Navoiy	15447,7	23240,3	36653,1	49513	57370,6	65855,6	76913,1	497,9
Namangan	5721,7	6899,6	8542,4	9814	11794,3	13684,5	15539,5	271,6
Samarqand	7335,8	8693,1	10100,3	10996,3	13258,2	15124,1	17801,6	242,7
Surxondaryo	5788,9	7313,8	8574	9275,2	10948,8	12392	14395,7	248,7
Sirdaryo	8399,8	10369,1	14157,3	14999,7	17327,5	20516,9	23804,2	283,4
Toshkent	10225,2	13885,9	18751,9	21833,1	28206,4	31952,4	35703,7	349,2
Farg'ona	5775,7	7537,1	8747,6	9830	12379	14306,8	16367,9	283,4
Xorazm	6705,4	8734,9	10333,9	11338,6	13865,1	16764,2	18674,9	278,5
Toshkent sh.	20151	25532,4	33344	36051,4	43166	51435,4	60648,2	300,97

1.1-jadval ma'lumotlaridan ko'rish mumkinki, 2017-yilda iqtisodiy salohiyati yuqori bo'lgan Toshkent shahrida (20151 mln. so'm), Navoiy (15447,7 mln. so'm), Toshkent (10225,2 mln. so'm) viloyatlarida O'zbekiston Respublikasi bo'yicha aholi jon boshiga YAHMning ulushini o'rtacha ko'satkichidan (9802,1 mln. so'm) yuqori bo'lgan. 2023-yilga kelib esa xuddi shu manzara, ya'ni Toshkent shahri (60648 mln. so'm), Navoiy (76913,1 mln. so'm), Toshkent (35703 mln. so'm) viloyatlarida

aholi jon boshiga YAHM yuqori nominal qiymati O'zbekiston Respublikasi bo'yicha aholi jon boshiga YAHMning o'rtacha qiymatidan yuqori bo'lgan (o'rtacha 29291,4 mln. so'm) tashkil qilgan.

Tahlil qilinayotgan davr boshi va oxiriga nisbatan o'sish sur'atini ko'radigan bo'lsak, respublika bo'yicha o'rtacha o'sish 298,8 foizni tashkil qilib, o'rtachadan yuqori ko'rsatkich Andijon (307,2 foiz), Jizzax (303,0 foiz), Navoiy (497,9 foiz) viloyatlarida va Toshkent (349,2 foiz) shahrida kuzatilgan. Lekin tahlil qilinayotgan davrda barcha hududlarda aholi jon boshiga daromadlar qariyb 2 barobardan ko'p o'sgan.

Hududlar kesimida qulay investitsion va ishbilarmonlik muhitini yaratish hududlar iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishning asosiy sharti hisoblanadi.

Shuning uchun iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlari qatoriga qulay investitsiya va ishbilarmonlik muhitini ta'minlovchi qonunchilik bazasini shakllantirish talab qilinib, bu quyidagi chora tadbirlarni amalga oshirishni taqozo etadi:

1. Investitsiya va biznes sharoitlarini tubdan yaxshilash hududlar iqtisodiy rivojlanishining bosh omilidir. Investitsion faollikni moliyalashtirish manbalari milliy va hudud iqtisodiyotida yaratiladigan milliy daromad va uning komponenti bo'lgan iqtisodiy agentlarning shaxsiy tasarrufidagi daromadlari hisobiga shakllanadigan xususiy va davlat jamg'armalarining ko'lamiga bog'liq.

2. Qulay ishbilarmon muhit va investitsion faollik soliq yukini sezilarli darajada kamaytirish pirovardidagi samarali fiskal tizim hisobiga ta'minlanadi.

3. Qulay ishbilarmon muhit va izchil iqtisodiy o'sish hisobiga soliq bazasini kengayishi natijasida mahalliy byudjetlar daromad imkoniyatlarining ortishi va ular moliyaviy barqarorligiga erishish;

4. Zamonaviy sharoitlarda hududlar iqtisodiyotida kuzatilayotgan progressiv tarkibiy o'zgarishlarni rag'batlantirish; tabiiy monopoliyalarni qayta tizimlashtirish; moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish va o'rta muddatli moliyaviy barqarorlikka erishish yirik va strategik ahamiyatga molik investitsion faollikni jonlantirish hisobiga ta'minlanadi. Ushbu pirovard makroiqtisodiy maqsadlarga investitsion faollik orqali erishish milliy daromadning izchil o'sishini ta'minlaydi va byudjet tizimi byudjetlari daromad imkoniyatlarini oshirishni ta'minlaydi.

Xulosa (Заключение/Conclusion).

1. Mintaqaviy iqtisodiy salohiyat o'sish mexanizmi sifatida baholash. Hududlarning iqtisodiy salohiyati milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda

poydevor bo'lib xizmat qiladi. Hududiy resurslar, sanoat va inson kapitalidan foydalangan holda, mahalliy hokimiyatlar mahsuldorlik va raqobatbardoshlikni oshirishi va shu orqali mahalliy byudjet daromadlariga hissasini oshirishi mumkin.

2. Investitsiyalar mintaqaviy rivojlanishning muhim omili. Investitsiyalar mintaqaviy iqtisodiy salohiyatni oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Infratuzilma, texnologiya va innovatsiyalarga davlat va xususiy investitsiyalar iqtisodiy faoliyatni rag'batlantiradi, ish o'rinlari yaratadi va turmush darajasini oshiradi, bu esa mahalliy byudjetlar uchun soliq solinadigan bazaning kengayishiga olib keladi.

3. Mahalliy byudjet daromadlari va fiskal markazlashtirishning ahamiyati. Samarali fiskal markazlashtirish hududlarga iqtisodiy resurslarini yanada samarali boshqarish va ulardan foydalanish imkoniyatini beradi. Moliyaviy avtonomiyaning kuchayishi hududlarni iqtisodiy salohiyatini maksimal darajada oshirishga undaydi, mahalliy soliqlar, yig'imlar va davlat-xususiy sheriklik hissalarini kabi daromadlar oqimini oshiradi.

4. Sanoat va texnologik klasterlarning rolining dolzarbligini baholash. Hududlarda sanoat va texnologik klasterlarni tashkil etish iqtisodiy va investitsiya salohiyatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. Bu klasterlar investitsiyalarni jalb qiladi, innovatsiyalarni rag'batlantiradi va mintaqaviy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga xizmat qiladi va shu orqali mahalliy byudjet daromadlarining barqaror bo'lishiga imkon beradi.

5. Institutsional sifatning ta'sirini baholash. Hududlarning iqtisodiy va investitsiya salohiyatiga boshqaruv sifati, tartibga solish muhiti va korruptsiyaga qarshi choralari kabi institutsional omillar bevosita ta'sir qiladi. Institutsional asoslarni mustahkamlash investorlarning ishonchini oshiradi va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi.

6. Daromadlarni shakllantirishda barqarorlikni ta'minlashning ahamiyati. Mintaqaviy iqtisodiyotlarda barqaror rivojlanish amaliyotini rag'batlantirish daromad oqimlarining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi. Yashil texnologiyalar, qayta tiklanadigan energiya va barqaror qishloq xo'jaligi sohasidagi tashabbuslar nafaqat investitsiyalarni jalb qiladi, balki jahon iqtisodiy tendensiyalariga ham mos keladi.

References:

- John, D., Wong. (2004). The fiscal impact of economic growth and development on local government revenue capacity. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 16(3):413-423. doi: 10.1108/JPAFM-16-03-2004-B006
- Maxmudov, S. (2023). LOGISTIK TA'MINOT ZANJIRINI MOLIALSHTIRISHDA FAKTORING VA RIVERSIV FAKTORING AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH. *Страховой рынок Узбекистана*, 1(4), 31-34.
- Джалилов, Ф., & Махмудов, С. (2022). МАКРОИҚТИСОДИЙ ЖАРАЁНЛАРДА ЭКСПОРТНИ БАҲОЛАШДА ИМПОРТ АМАЛИЁТЛАРИ ВА ЛОГИСТИКА ХИЗМАТЛАРИНИНГ ТАЪСИРИ. *Economics and Innovative Technologies*, 10(6), 191-202.
- M., Yu., Malkina. (2018). The determinants of budget revenues of Russian regions. 4(3):95-104. doi: 10.15826/RECON.2018.4.3.014
- Maxmudov, S. (2024). O'ZBEKISTONDA EKSPORT HAJMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI ARDL MODEL ASOSIDA EKONOMETRIK TAHLILINI BAHOLASH. *Страховой рынок Узбекистана*, 1(6), 11-15.
- Махмудов, С. Б. (2020). Инвестиция фаолиятини мoliyalashtirishning noan'naviy usullarini takomillashtirish. «Халқаро молия ва ҳисоб» илмий журнал, 5.
- Iryna, Tsybaliuk. (2018). Financial decentralization and its impact on local budget income formation: international experience. *International Journal of New Economics and Social Sciences*, 8(2):161-172. doi: 10.5604/01.3001.0012.9934
- Purnama, Sari., Isep, Saepul, Muzaki., Nurdiana, Mulyatini., Eva, Faridah., Benny, Prawiranegara. (2019). Local own revenue, decentralization and local financial independent. 19(3):250-259. doi: 10.25124/JMI.V19I3.2413
- Kurbonov, K., Makhmudov, S., Mamadiyrov, Z., Khamdamov, S. J., Karlibaeva, R., Samadov, A., & Djalilov, F. (2023, December). The Impact of Digital Technologies on Economic Growth in the Example of Central Asian and European Countries. In *Proceedings of the 7th International Conference on Future Networks and Distributed Systems* (pp. 403-409).
- De Mello Jr, L. R. (2000). Fiscal decentralization and intergovernmental fiscal relations: a cross-country analysis. *World development*, 28(2), 365-380.
- Stein, E. (1999). Fiscal decentralization and government size in Latin America. *Journal of applied Economics*, 2(2), 357-391.
- Bakhriddinovich, M. S. (2024). Alternative Methods of Financing Corporate Structures in the Logistics Sector. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 4(5), 196-202.
- Mykola, Pasichnyi., Ruslan, O., Obuhov. (2024). Financial Capacity of Territorial Communities in the Context of Ensuring the Socioeconomic Development. *Business Inform*, 4(555):221-229. doi: 10.32983/2222-4459-2024-4-221-229
- Махмудов, С. (2023). ИҚТИСОДИЙ ТИЗИМДА ЛОГИСТИКА ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. *Nashrlar*, 88-90.
- Soliyev, A. E., & Makhmudov, S. (2024). Assessing the Impact of E-Commerce Growth on Logistics Financing Needs. *American Journal of Modern World Sciences*, 1(1), 111-123.
- N., V., Roznina. (2022). Assessment Of Budget And Tax Security Of Municipalties. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, doi: 10.15405/epsbs.2022.02.89
- Bakhriddinovich, M. S. (2024). The Influence of the Logistics Industry on Sustainable Economic Growth in the Case of Uzbekistan. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 4(4), 231-237.

18. Maxmudov, S. (2023). LOGISTIKA KORXONALARIDA AYLANMA AKTIVLARNI SAMARALI BOSHQARISH ORQALI MOLIYAVIY EKSPLOATATSION EHTIYOJLARNI OPTIMALLASHTIRISH YO 'LLARI. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(4), 123-130.
19. O., M., Hrytsenko. (2024). The role of local taxes in the formation of revenues of local budgets. *Вісник Хмельницького національного університету*, 328(2):324-329. doi: 10.31891/2307-5740-2024-328-56
20. Kasimov, A., Tukhtabaev, J., Bondarskaya, O., Bondarskaya, T., Ochilov, A., Mamatov, M., ... & Usmanov, C. (2023, December). Organizational and Economic Modeling of the System of Interregional Industrial Cooperation as a Control Object. In *Proceedings of the 7th International Conference on Future Networks and Distributed Systems* (pp. 333-343).
21. Gaipov, J., Fayzieva, M., Makhmudov, S., Urinov, B., & Xodjayeva, J. (2023, December). The Influencing Factors of High-Technology Industries in the Global Market. In *Proceedings of the 7th International Conference on Future Networks and Distributed Systems* (pp. 58-64).
22. Olga, N., Soboleva., Polina, V., Tokareva. (2023). Conceptual foundations for managing the financial and investment potential of the region in the context of sustainable development. *Вестник Тверского государственного университета*, 84-92. doi: 10.26456/2219-1453/2023.1.084-092
23. Vatamanyuk-Zelinska, U., & Matsei, K. (2023). FINANCIAL AND ECONOMIC BASE OF LOCAL BUDGETS AS A KEY TO SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT. *INNOVATIVE ECONOMY*, (1), 71-78.
24. Kungratov Ilmurod Kuzibay ugli, & Abdumitalibova Rayhona. (2024). SECURING TRAVEL EXPERIENCES: THE IMPACT OF TRANSLATION ON TOURISM INSURANCE ACCESSIBILITY. *Страховой рынок Узбекистана*, 1(11), 36-38.
25. Iryna, Lomachynska. (2022). Tax potential of investment development in the system of social and economic security of the region in conditions of decentralization. *Naukovij visnik Polissâ*, 100-113. doi: 10.25140/2410-9576-2022-2(25)-100-113
26. Anatolii, Vdovichen., Olga, G., Vdovichena., Julia, Tabenska. (2023). Formation of Local Budgets Revenues Under Fiscal Decentralization. *Business Inform*, 5(544):187-195. doi: 10.32983/2222-4459-2023-5-187-195
27. G., V., Dvas., Elena, G., Tsyplakova., Marcel, V., Sargsyan. (2023). Investment Potential of the Region and Methods of Managing Its Formation and Development. *Теория и практика общественного развития*, doi: 10.24158/tipor.2023.6.14
28. Ватаманюк-Зелінська, У. З., & Мацей, К. П. (2023). Фінансово-економічна база місцевих бюджетів як запорука стабільного регіонального розвитку. *Інноваційна економіка*, (1-2023), 71-78.
29. Tetiana, Kaneva., Maksym, Karpenko. (2023). The Local Budgets' Revenues as an Instrument for Ensuring the Socioeconomic Development of Territories. *The Problems of Economy*, 1(55):185-191. doi: 10.32983/2222-0712-2023-1-185-191..